

socialisme in de praktijk zou brengen' – de tienduizenden die in de Opbouw-dienst samengebracht werden, waren Nederlandse jongemannen die de Opbouwdienst accepteerden als een soort maatschappelijke vluchtheuvel, maar overigens lak hadden aan alles wat naar 'Duits gedoe' zweemde en even anti-Duits dachten en bleven denken als het gros van de bevolking waarmee zij trouwens in en buiten dienst regelmatig contact hadden.

De nieuwe organisatie stak van wal in een, naar het schijnt, vrij algemene sfeer van landerigheid. De klachten over het gebrek aan discipline die Breunese's bureau bereikten, waren legio en de commandant zelf deed op zijn inspectietochten soms gunstige, maar vaker ongunstige indrukken op: wachtcommandanten trof hij slapende aan, de bedden waren veelal niet opgemaakt, de ploegen die hier en daar aan het werk waren, maakten een ongeordende indruk en er werd vaak incorrect gegroet. Medio september bracht Breunese een bezoek aan een kamp bij Laren; 'een ongelofelijke ben-de', tekende hij in zijn dagboek aan. 'Het is wel ontmoedigend dat na twee maanden het werk nog geen streep gevorderd is . . . Het zijn steeds weer de officieren die te beroerd zijn om zich ten volle voor hun taak te geven. Dat hangt maar op de bureaus en onderweg, bijvoorbeeld in Hilversum, komt men de troepen in de grootste wanorde tegen.'¹ Werd door die troepen gezongen, dan waren dat veelal vaderlandse liederen die anti-Duits klonken; bij uitstek geliefd was het:

't Is plicht dat ied're jongen
aan d'onafhankelijkheid
van zijn geliefde vaderland
zijn beste krachten wijdt,
hoezee, hoezee, voor Nederland hoezee
hoezee, hoezee, voor Nederland hoezee,
voor koningin en vaderland
doet ied're jongen mee!

– en dan konden die laatste twee regels nog met kracht gebisseerd worden ook.

Men ging nog wel verder. Begin september berichtte een NSB'er aan de hoofdredactie van *Het Nationale Dagblad* dat hij in twee weken tijd in Geldermalsen en Haarlem troepen van de Opbouwdienst de 'Internationale' had horen zingen; in Den Haag was hij een troep tegengekomen die uit volle borst *It's a long way to Tipperary* zong en in Scheveningen was hetzelfde gebeurd met een Frans soldatenliedje. Begin november zag een andere

¹ J. N. Breunese: Dagboek, 18 sept. 1940.